

ESBOSSOS SOCIALS. ESTRUCTURA SOCIAL DEL PAÍS VALENCIÀ

La Comarca. Associació Divulgativa de Ciències Socials

Dept. Sociologia i Antropologia social, Universitat de València

ISSN 2952-4024, N2:e19

Monogràfic "Valoració de les accions governamentals valencianes per minvar les desigualtats i l'exclusió social"

LES DESIGUALTATS TERRITORIALS AL PAÍS VALENCIÀ: UNA MIRADA A TRAVÉS DE LA SATISFACCIÓ POLÍTICA DE LA CIUTADANIA

Andreu Pínter i Cerdà

Natàlia García Forner

Aitana Guillem Cebolla

Luis Adrián Girón Santos

Nerea Fernández Montesinos

RESUM

L'estudi de la satisfacció política autonòmica al País Valencià permet caracteritzar la seua desigualtat territorial entre l'entorn rural i l'urbà. Des d'autors clàssics com Karl Marx fins sociòlegs valencians com Rafa Castelló-Cogollos, aconseguim un marc teòric complet exportable per a futurs estudis sobre l'anàlisi de les desigualtats territorials al País Valencià. Mitjançant la *Macroencuesta sobre tendencias de voto autonómico* (E3386) del CIS s'ha analitzat la satisfacció política institucional de la ciutadania valenciana davant aspectes com la facilitat per a trobar un treball, la satisfacció amb els serveis socials i la satisfacció amb la gestió de reptes demogràfics. En aquests termes, trobem una insatisfacció política institucional correlativa amb la pertinença a l'entorn rural. Aquesta desigualtat s'aguditza als casos de la satisfacció amb la gestió demogràfica i amb els serveis socials, detectant una població rural més insatisfeta.

Paraules clau: desigualtats territorials, urbà, rural, serveis socials, satisfacció política, País Valencià.

COM CITAR: Pínter-Cercà, A., García-Forner, N., Guillem-Cebolla, A., Girón-Santos, L.A. i Fernández-Montesinos, N. (2024). Les desigualtats territorials al País Valencià: Una mirada a través de la satisfacció política de la ciutadania. *Esbossos Socials. Estructura Social del País Valencià*, nº 2, e19.

I. INTRODUCCIÓ

En aquest article tractarem com a objecte d'investigació les desigualtats territorials al País Valencià i buscarem analitzar si existeix relació entre la satisfacció política institucional i el fet de viure en una zona rural o urbana. La importància i interès d'aquesta qüestió recau en contribuir a la caracterització del País Valencià i les desigualtats que es generen entre els seus territoris en quant a l'aplicació de polítiques públiques com els serveis socials, l'accés al treball, la gestió de la problemàtica rural i el foment i promoció de la indústria i el turisme. La dualitat entre el rural i l'urbà és una altra font d'interès per a investigar sobre les desigualtats al País Valencià perquè ens trobem en un context on la problemàtica rural està prenent visibilitat i presència en l'àmbit polític estatal.

Llavors, hem d'esclarir que la nostra investigació estudia, no les polítiques públiques que s'empren des de la Generalitat Valenciana, sinó la satisfacció o insatisfacció de la ciutadania respecte a la seva gestió des d'una mirada de la diversitat territorial. Així, comprovarem l'existència -o no- de diferències entre el que anomenem rural i el que anomenem urbà a aquests efectes, obtenint un retrat de la percepció valenciana el més fidel possible. La investigació es desenvolupa mitjançant una anàlisi quantitativa, fent ús de la *Macroencuesta sobre tendencias de voto autonómico* (E3386) del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) al 2022.

Així doncs, el concepte de satisfacció política institucional serà tractat al llarg del nostre article, vinculant-lo amb el sentiment subjectiu d'eficàcia (o ineficàcia) respecte de les institucions (Torcal, 2001), que constitueix una de les vies d'estudi de la desafecció política des de les ciències socials.

Atenem la desafecció institucional com un dels tipus de desafecció política (Murga Frassinetti, 2013), de manera que, amb la perspectiva territorial, puguem observar la mesura en què la divisió urbà-rural del País Valencià, es relaciona amb una satisfacció política baixa o alta.

En conclusió, plantejem la nostra pregunta de recerca de la següent manera: la satisfacció o insatisfacció política de la ciutadania del País Valencià està relacionada amb la pertinença a una zona urbana o a una zona rural?

D'aquesta manera, una vegada realitzada l'aproximació cap a la satisfacció política institucional des de la dicotomia rural-urbà, podrem aportar una anàlisi convenient per a la investigació en l'àmbit de les desigualtats territorials al País Valencià.

II. MARC TEÒRIC

El País Valencià és una de les regions més infrafinançades de tot l'Estat espanyol (Andrés, 2019). Francisco Pérez, director d'investigació de l'institut Valencià d'Investigacions Econòmiques (IVIE), explica al diari VIA que "l'infrafinançament afecta, sobretot, les partides de protecció social (serveis socials, dependència, etc.) i a tot allò que té a veure amb el desenvolupament econòmic (infraestructures, suport a les empreses, innovació, etc.)" (Andrés, 2019). Per tant, l'infrafinançament que pateix el País Valencià influeix directament a les desigualtats territorials que existeixen entre les diferents comarques del País, per tant, podem definir les desigualtats territorials com les diferències espacials en l'accés i gaudi dels recursos, serveis i oportunitats, així com als nivells de benestar i qualitat de vida de la ciutadania.

Així, existeixen diferències significatives en la distribució de la riquesa i la renda entre les diferents comarques i municipis del País Valencià, per exemple. D'altra banda, ens comenten Ariño y García Pilán (2018) que les àrees rurals i remotes del País Valencià tenen menys accés a serveis públics, com la sanitat, l'educació, el transport i la cultura, que les zones urbanes i turístiques. Això pot generar problemes d'exclusió social i de qualitat de vida per als seus habitants. Prossegueixen afirmant que si bé el País Valencià és una regió rica en recursos naturals, també presenta problemes mediambientals, com l'escassetat d'aigua en algunes zones, la contaminació de l'aire i de l'aigua, i la degradació del territori degut a la urbanització i el turisme massiu. Aquests problemes afecten de manera desigual a les diferents zones de la regió.

Al següent apartat desenvoluparem les dimensions de l'objecte d'estudi, en primer lloc parlarem de la satisfacció política, que és la dimensió que teixeix tota l'anàlisi, ja que, com hem dit, volem analitzar les diferències a la satisfacció de la ciutadania valenciana davant les polítiques públiques dutes a terme per la Generalitat Valenciana. D'altra banda, la distinció entre rural i urbà ens permetrà donar sentit a aquesta anàlisi per tal d'observar les possibles desigualtats territorials que es poden produir en aquesta matèria. Finalment, completaran les dimensions d'estudi els àmbits de les polítiques públiques que tractarem, com són l'accés equitatiu al treball, els serveis socials, l'atenció a la problemàtica rural i els sectors productius.

II.1. La satisfacció institucional en relació amb la desafecció política

L'estudi de la desafecció política s'ha anat desenvolupant en major mesura al llarg d'aquest segle. Mariano Torcal (2002) la defineix breument com el conjunt d'actituds i orientacions que impliquen un allunyament o desunió de la ciutadania respecte del sistema polític. Ara bé, Antonio Murga Frassinetti reprèn aquesta definició completant-la com "el sentiment subjectiu d'ineficàcia política, desinterès polític i falta de confiança ciutadana" (2013:113). Cal remarcar que la desafecció política mai no indica una correlació amb el grau de suport al règim polític (Torcal, 2001).

En un intent per esclarir el concepte de desafecció política, Roberto Mardones (2014) al·ludeix al fet que la definició del concepte se sustenta en un “sentiment subjectiu” apuntant que s’ha d’assumir la seua condició de subjectivitat com element crucial de la vida en societat, i tenint clar que aquest coneixement del “sentit comú quotidià” s’ha de comprendre per generar coneixement científic.

Igualment, Murga descriu dos tipus de desafecció política: desagafe polític i desafecció institucional. Així, al nostre article ens focalitzem en la desafecció política institucional, caracteritzada com els sentiments de desconfiança cap als representants i les institucions polítiques, i més particularment com la tercera variable especificada pel mateix autor: l’eficàcia externa, és a dir, la percepció ciutadana sobre la receptivitat dels funcionaris públics i polítics respecte dels seus problemes i demandes (Murga Frassinetti, 2013).

II.2. Distinció entre el Rural i l’Urbà

La dicotomia entre allò rural i l’urbà és clau per a entendre i contextualitzar el nostre tema sobre les desigualtats territorials al País Valencià. Per tant, aquest apartat del marc teòric es fonamentarà en les diferents concepcions dels clàssics de la sociologia i d’altra banda també ens basarem en estudis actuals que deixen constància sobre aquesta divisió.

És un tema on trobem autories com Marx (1974), Tönnies (1947) i Weber (2000), els quals van utilitzar aquests dos conceptes com a ferramentes per a poder estudiar els processos d’industrialització, urbanització i l’extensió del capitalisme, és a dir, la funció d’aquesta dicotomia era demostrar des d’una perspectiva evolucionista el procés d’expansió i consolidació del capitalisme (Oliva Serrano, 1995).

Començant per Marx (1974), tot i que no es refereix a la distinció dels conceptes rural i urbà sí podem treure referències en el capítol XXIV de *El Capital: L’origen: la transformació del món agrari i acumulació originària*, on desenvolupa que el món rural és aquell lloc on es produeix la vida agrària i del camp, mentre que món urbà és on es desenvolupa la industrialització i la concentració del mercat de treball. D’altra banda, Tönnies (1947) fa la distinció entre Comunitat i Societat, atribuint a la comunitat allò rural on es desenvolupa la vida familiar de poble, és a dir, relacions comunitàries afectives amb fins desinteressats. A l’altre costat trobem la societat, pròpia de l’urbà, grans metròpolis urbanes caracteritzades per relacions estratègiques, racionals i interessades per aconseguir objectius.

L’obra de Max Weber, *La ètica protestante y el espíritu del capitalismo* (1901) ens explica l’evolució del mode de vida de la població protestant. Construint un tipus ideal, l’esperit del capitalisme, mostra la transició d’una societat tradicional situada en el precapitalisme a una societat més racional, industrial i capitalista. I a l’obra *Economia y Sociedad*, Weber també parla de la ciutat com un “asentamiento de mercado” (1922:939), on es desenvolupa la vida econòmica, la indústria i els comerços, i parla d’una “población no

urbana" (1922:939) que es beneficia de tot el que es produeix en les ciutats. Ell anomena el lloc on viu aquesta població com "ciutats agràries" definides com "llocs que, com a seus d'un trànsit de mercat i de típiques indústries urbanes, s'allunyen molt del tipus mitjà d'aldea, però en elles, una ampla capa dels seus habitants cobreix les seves necessitats en economia pròpia i fins i tot produeixen per al mercat" (Weber, 2002: 942).

Per tant, els clàssics de la sociologia estaven preocupats per les transformacions socials del moment, una societat que evolucionava cap al sistema capitalista i la dicotomia serveix per a reflexionar sobre dues realitats distintes, on s'organitzen modes de vida diferents i per això la dualitat s'expandeix cap a altres dicotomies conceptuals com societats tradicionals/modernes, agrícola/industrial per a mostrar les desigualtats territorials que estava provocant el naixement del sistema capitalista (Oliva Serrano, 1995).

Des dels inicis dels anys 90 fins ara, el territori valencià ha experimentat importants canvis que han afectat als diferents elements que conformen el seu sistema urbà, afirma Salom (2011) que elements com l'augment de la mobilitat residència-treball, noves tendències de creixement demogràfic, creixement urbanístic i el desenvolupament de polítiques públiques han millorat l'accessibilitat general el territori i la dotació funcional dels centres urbans. En aquesta línia, segons l'anàlisi de Salom (2011), es podria dir que el model tradicional de jerarquia urbana ha reduït el seu valor interpretatiu, ja que els seus supòsits als quals basava les relacions de dominació i dependència dels centres urbans s'han modificat, donant peu a sistemes de relacions entre ciutats més horitzontals i més flexibles. No obstant, aquest canvi en les relacions de dominació no lleva que les desigualtats territorials tinguen lloc a dia d'avui al territori valencià.

Per tal d'acotar aquesta investigació, cal definir allò que identifiquen com a rural i com a urbà. Els centres urbans, és a dir, les ciutats, són definides amb diversos criteris, des de unitats territorials amb naturalesa urbanística, a sistemes estructurants, també d'una especialització productiva i pautes de centralitats, tal i com ens presenta Salom (2011) al seu treball, fins la definició que planteja ell mateix que pretén recollir una delimitació dels nuclis urbans basada i mesurada a través de "la seua dotació de serveis públics de caràcter supramunicipal, serveis que ofereixen a la població de la seua àrea d'influència" (2011:4). És d'aquesta manera com a través de les polítiques regionals de provisió de serveis públics, en especial els de sanitat, educació i serveis socials, junt amb els canvis legislatius, van introduir des dels anys 80 canvis radicals en la provisió i planificació dels serveis públics, que s'han traduït en una "dotació territorialment més homogènia" (Salom, 2011:4).

Pel contrari, la conceptualització dels nuclis rurals seguiria amb la mateixa mesura, segons la dotació de serveis públics, la qual, segons la tesi de Salom (2011), està territorialment més homogeneïtzada. No obstant, l'espai rural s'enfronta a altres reptes, que caracteritzen, en aquest cas, l'interior del País Valencià, segons Escribano (2012), com el despoblament originat per l'èxode rural i el creixement vegetatiu, l'escassetat de llocs de

treball i la precarització, la manca d'activitat econòmica amb baixa productivitat i rendibilitat, i la difícil accessibilitat per l'absència d'infraestructures i serveis. D'aquesta manera, es definiria la zona rural com aquella que, per la seua zona geogràfica i per l'efecte de les polítiques socials, pateix una sèrie de dificultats que les zones urbanes semblen no patir.

Durant aquest procés de recerca, ens trobem amb definicions d'hàbitat com aquell objecte que

...comprendeix allò relatiu al sistema espacial i de recursos que escull un grup per transitar per la seua existència; que respon a les necessitats per desenvolupar processos individuals i col·lectius requerits per a realitzar la seua vida productiva, laboral i domèstica; ubicat en relació amb un entorn major, en intercanvi amb altres grups de la societat; i a la vegada definit pel lloc geogràfic on s'allotja (Moreno Jaramillo et al., 1998:5).

Així, trobem de veritable importància entendre la dicotomia entre allò rural i allò urbà, doncs és la realitat que viuen milers de valencians pel lloc geogràfic on s'allotgen, i que amb aquesta dicotomia, fent referència a la definició de Moreno Jaramillo et al. (1998), la resposta a les necessitats per a desenvolupar els processos individuals i col·lectius sembla diferent vista des de l'àmbit rural que des del urbà.

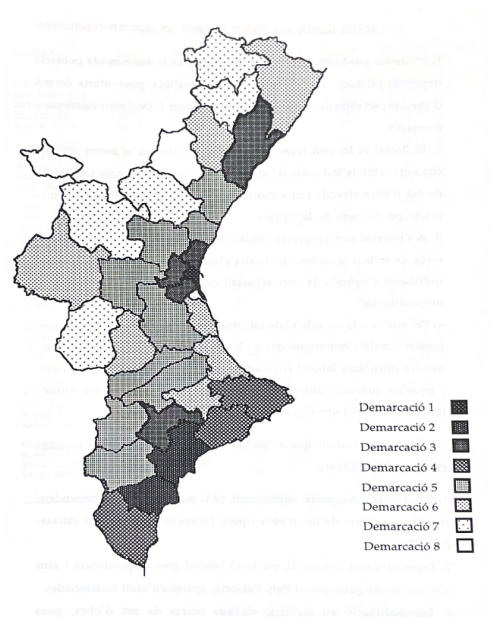
Investigacions com la de Castelló (1995), ens introdueixen marcs de conceptualització com el que va realitzar Giannotti (1966) a la dècada dels 60, on no ens parla d'urbà o rural, però s'enumeren una sèrie de trets que, amb les teories de les autoritats anteriors, podem vincular amb la conceptualització d'allò urbà i allò rural.

A partir de l'anàlisi de Giannotti (1966), Castelló (1995) defineix les àrees metropolitanes com aquelles "regions centrals o pols de creixement, grans centres urbans, industrials, comercials i administratius, que junt a la seua immediata àrea d'influència, tenen un alt potencial de desenvolupament", el que anomenarem, junt a altres autoritats, allò urbà. Per l'altra banda, defineix com a àrees deprimides "el remanent de la part habitada d'un territori consisteix en una àrea d'economia declinant o estancada. Presenten modestes perspectives de desenvolupament i envien la major part de la mà d'obra i un bon percentatge de capital propi a les àrees de desenvolupament" (1995:17), trets bàsics del que anomenarem, junt amb altres autoritats, allò rural.

Aplicant aquestes teories a l'àmbit del País Valencià, Castelló (1995) troba la societat valenciana, com a espai d'anàlisi, com un espai fragmentat i homogeni a la vegada, per la generació de centres i perifèries derivades de la divisió social del treball i de la propietat dels mitjans de producció, i homogeneïtzat pel procés industrialitzador que duu a l'estandardització entre territoris, reduït dependències. Afirmar que "el desenvolupament social valencià presenta clars indicis de desigualtat territorial" (1995:8), i anant més enllà, duu a terme una classificació de les zones demogràfiques del País Valencià en funció de

factors com la concentració de la població, el creixement, l'atracció d'estrangers, o pel contrari, l'estancament i el decreixement.

Figura 1: Demarcacions demogràfiques

Font: Castelló, R. (1995).

A partir de l'anàlisi dut a terme per Castelló (1995:45), es classifiquen les demarcacions demogràfiques del País Valencià de la següent manera:

1. Determinada per la concentració màxima de població està composta per València-ciutat.
2. Determinada per la combinació de creixement elevat, concentració alta i atracció d'estrangers, la composta per l'Alacantí i el Baix Vinalopó.
3. Determinada per la combinació de creixement i concentració, l'àrea composta per la Plana Alta, l'Horta Nord, l'Horta Oest i l'Horta Sud, i l'Alcoià.
4. Determinada per l'atracció màxima d'estrangers està composta per la Marina Baixa, la Marina Alta i el Baix Segura, aquesta darrera a més distància.
5. Determinada per poc creixement i poca concentració, la Plana Baixa, el Camp de Túria, el Camp de Morvedre, la Foia de Bunyol, la Ribera Alta, la Costera, la Vall d'Albaida, el Vinalopó Mitjà i l'Alt Vinalopó.
6. Determinada per l'estancament, el Baix Maestrat, l'Alcalatén, la Plana d'Utiel, la Ribera Baixa, la Safor, la Canal de Navarrés i el Comtat.
7. Determinada per la combinació de decreixement, no concentració i cap atracció, els Ports, l'Alt Maestrat, l'Alt Palància, els Serrans i la Vall d'Aiora.
8. Determinada pel màxim decreixement, l'Alt Millars i el Racó d'Ademús.

D'aquesta forma, observem com tot Alacant presenta trets característics d'àrea metropolitana, de centre urbà, tant a la costa com a l'interior, fent que en aquest territori, de manera teòrica no el qualifiquem com a rural, sinó urbà en tota la seua àrea. Al cas de València, pel contrari, sí s'observa una diferenciació entre zones urbanes i zones rurals, sent aquelles més properes a la ciutat de València les que s'erigeixen com a àrees metropolitanes o com a centres urbans, mentre que la zona més allunyada, generalment a l'interior, presenta trets característics de les zones rurals. Al cas de Castelló, es presenta un patró similar al de València però amb una major repercussió dels trets rurals, generalment a l'interior de la província, per la qual cosa també observem com existeix la diferenciació rural-urbà en aquest territori.

II.3. Polítiques públiques

Dins les polítiques públiques podem trobar diferents àrees d'actuació, en aquest treball ens fixarem en les polítiques socials, o per a explicar-ho millor, en l'Estat de Benestar. Podem definir aquest concepte "com un conjunt d'institucions públiques proveïdores de serveis socials, dirigides a millorar les condicions de vida i a promocionar la igualtat d'oportunitats dels seus ciutadans" (Navarro Ruvalcaba, 2006: 110).

L'Estat del Benestar s'enfronta a desafiaments econòmics i polítics que qüestionen la seva legitimitat i la seva eficàcia. El desenvolupament de l'estat de benestar ha passat per diverses fases. Durant la primera meitat del segle XX, els drets socials es van ampliar progressivament a tota la ciutadania, en la dècada de 1970 es van retallar, i al 1990 van sorgir noves idees sobre la inversió social. Després de la crisi de 2008, comença una fase caracteritzada per l'adopció de polítiques d'austeritat (Fuente, 2015). Es va evitar un col·lapse financer, però a un cost molt alt per a les democràcies occidentals. Les economies es van veure afectades per uns nivells elevats de desigualtat i una paralització tant dels salaris com de la productivitat. Tot això conduïa a restriccions en la qualitat de vida de la majoria dels qui treballaven. Així, la recessió va eliminar per sempre una gran quantitat de riquesa de les economies nacionals. Per tant, havia de dur-se a terme un ajust fiscal que tinguera en compte aqueix canvi. La qüestió era qui havia de suportar la principal càrrega de la necessitat que les finances públiques recuperaren l'equilibri.

Al País Valencià les regulacions s'han creat desenvolupat amb una gran dependència de la resta de l'Estat. Les escasses normes de desenvolupament, de millora i d'avaluació de la qualitat normativa en l'àmbit de l'Administració valenciana provenen, en general, de la mera recepció i adaptació de les mateixes. Es podria dir que no existeix, doncs, un "model valencià" de producció normativa de qualitat que establisca controls i mesures de millora (Boix i Gimeno, 2019).

Llavors, un Estat totalment centralitzat oferirà un nivell de serveis públics baixos i no ho farà per igual en tots els territoris. El greu de la situació actual és que, després de tres

dècades de democràcia i descentralització, la distribució territorial dels recursos continua sent molt desigual i produint diferències importants en l'accés als serveis als habitants de les diferents comunitats autònomes (Boix i Gimeno, 2019). Així, la raó fonamental d'aqueixes diferències de recursos entre comunitats és el model de finançament que pateix el País Valencià des de fa dècades.

II.4. Accés equitatiu al treball

Quan es parla dels serveis fonamentals es fa referència a l'habitatge, el treball o a serveis públics com la salut, l'educació, l'oci, entre altres, és a dir, parlem d'un accés equitatiu a aquests. Quan parlem d'equitat, ens referim a la justícia social. Com a tal, les definicions normatives sobre el concepte d'equitat són moltes i ofereixen un debat molt ampli. Segons Peiton Young (1995), l'equitat està constituïda per tres principis fonamentals: paritat, proporcionalitat i prioritat. El primer es refereix a que els demandants són tractats igual perquè ho són o a que no hi ha forma de distingir-los. El segon reconeix diferències entre aquests demandants i per tant obliguen a que el bé o servei es dividisca en proporció a eixes desigualtats. En canvi, amb el principi de prioritat la persona amb la major demanda obté el bé o servei.

Dins de l'accés equitatiu podem trobar la distribució de l'habitatge o el treball. Quan parlem d'aquests conceptes, els relacionem amb la facilitat d'accés, és a dir, que siga equitatiu per a tota la ciutadania. Pel que fa a l'habitatge, l'abordem des de la Declaració Universal dels Drets Humans al seu article 25, apartat 1 i en l'article 11 del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC). Estableixen el dret a l'habitatge, i a partir d'aquesta a l'hàbitat digne, al marc d'una ciutat inclusiva que satisfaga les expectatives de vida de la ciutadania, més enllà de les seues condicions socials, educatives i econòmiques. El Dret a una Ciutat Inclusiva, on existisca un accés igualitari a l'habitatge, infraestructura i equipament, és motiu de debat en diferents àmbits, i origina propostes que encoratgen, des de la meua mirada, solucions factibles de ser desenvolupades, dependent del compromís dels governs i de la ciutadania (Roces, 2013).

D'altra banda, l'abordatge a l'accés al treball, va de la mà de la facilitat per emprendre un negoci. Les polítiques actives d'ocupació són un instrument d'intervenció directa dels governs en aquest mercat per a previndre o alleujar la desocupació, i per a millorar el seu funcionament amb mesures d'inserció, formació, orientació i polítiques de promoció de creació d'ocupació que incideixen sobre l'oferta i la demanda de treball, augmentant l'ocupabilitat i fomentant la creació de noves ocupacions.

II.5. Serveis socials

El concepte de serveis socials és un terme que, segons Lucia Martínez Martínez no està clar donat que "el seu objecte d'atenció, quins són els seus subjectes de referència

(universalització davant de singularització); sota quin mode d'intervenció cal actuar (treball comunitari i de proximitat, davant de parcel·lació, segmentació i especialització allunyada de l'entorn de proximitat) i; amb quins béns dotacionals (tècnics i d'equipaments) es poden atendre les necessitats plantejades com a objecte del sistema” (2017:84).

Esta postura defensada per la autora valenciana es degut a les múltiples conceptualitzacions que s'han fet al voltant de “serveis socials”. Trobem diferents autories que han tractat de conceptualitzar el terme com Aguilar (2014) i Casado (2007). Mitjançant les diverses definicions, Martínez arriba a una definició que les engloba a totes i conceptualitza serveis socials com: mitjans d'ajuda personal que actuen en el pla individual i microsocial, per cobrir necessitats en situacions de carència, conflicte o estrès, i també per donar suport a processos de desenvolupament o millora, tot això mitjançant tècniques socials i organitzatives (2017:61).

La situació dels serveis socials al País Valencià és deficient, el País té una manca de marc legislatiu actual a l'altura dels temps i circumstàncies, “des del 1995 i fins al 2015, s'ha produït una proliferació de normes sectorials que desarticulen i fragmenten el conjunt del sistema, limitant la seva capacitat de resposta davant de les situacions socials” (2017:110). Açò indica que l'organització territorial mai no ha estat desenvolupada a la Comunitat Valenciana¹, ni als serveis generals (primaris) ni als especialitzats. Als especialitzats, el mercat i el clientelisme polític, més que les necessitats de les persones, han estat el seu paràmetre organitzador.

Tot açò provoca una deficiència en serveis per als territoris amb menor població, ja que la prestació dels serveis socials generals és molt costosa per als municipis més petits, perquè no tenen assegurat el finançament adequat, ni tan sols per al desplegament de les prestacions que indica el PCPB² de Serveis Socials.

Per últim, la situació dels serveis socials al País Valencià es una tasca que van estudiar Lucia Martínez i Francesc Xavier Uceda-Maza (2017), van arribar a diverses conclusions, fonamentades en que al País no existeix cap planificació del sistema de serveis socials, sumat a això, la coordinació i cooperació entre administracions es inexistent, per tant, no existeix cap suport tècnic ni de ajuda per part de l'administració autonòmica cap a l'administració municipal. Això deixa clar que l'organització territorial es nul·la i, que la

---

¹ Per a conèixer més la situació dels Serveis Socials al País Valencià recomanem Martínez i Uceda (2022), Martínez Martínez (2017), Uceda i García-Muñoz (2010) i Rosaleny i Castell et al. (2012).

² El PCPB és el Pla Concertat de Prestacions Bàsiques de serveis socials en les corporacions locals, l'objectiu d'aquest pla és “financiar una red de servicios sociales municipales que garantizara unas prestaciones básicas a los ciudadanos en situación de necesidad. Las prestaciones que garantizaba el Plan eran las siguientes: información y orientación, ayuda a domicilio, alojamiento y convivencia, y prevención e inserción social” (Resa, 2001:92).

distribució de programes i serveis territorials es fa atenent peticions de l'empresa privada i a les necessitats de la ciutadania.

II.6. Atenció a la problemàtica rural

D'altra banda, una de les branques de la gestió autonòmica de la qual analitzarem la seua satisfacció per part dels valencians i les valencianes és la referent a la gestió de la problemàtica rural i tot el que allò comporta.

La importància de tractar aquest àmbit radica en que, malgrat que l'emigració rural ha anat alentint-se en algunes zones durant els últims anys degut a factors com la posada en valor dels recursos i formes de vida de les zones rurals, la proliferació dels valors postmaterials que busquen una vinculació amb el territori i la tendència a l'alça de la mobilitat en la població activa, les zones rurals han patit durant les dècades anteriors una constant davallada poblacional generada tant pel creixement vegetatiu negatiu com per l'emigració dels seus habitants cap a zones urbanes com a conseqüència de problemàtiques del nivell de la baixa presència de serveis bàsics i de la falta d'ocupació i la gran precarietat de l'ocupació existent, front a l'atractiu de l'oferta laboral de les zones urbanes (Escribano Pizarro, 2011).

En referència al model territorial i econòmic, Artur Aparici exposa que tot i que el sistema neoliberal afavoreix la concentració econòmica i cerca maximitzar els beneficis, territorialment i socialment, també interfereix el fet que les polítiques desenvolupades per les administracions també han afavorit aquestes pràctiques (2021:3). A més a més, la despoblació de la ruralitat i tot el que allò comporta ve acompanyada d'una desigualtat social que no ha fet més que créixer, degut a l'existent model de territori que, com hem vist, concentra la major part de les inversions en les zones urbanes, situades al cas del País Valencià a les zones costaneres i al sud, generant així un profund desequilibri als territoris rurals (a l'interior de les províncies de Castelló i València) que comporta una redistribució de la riquesa que no és equitativa i, conseqüentment, una menor qualitat de vida per a la ciutadania que habita en les zones rurals (Anglés, 2021). De la mateixa manera, hem de citar la importància que les administracions duguen a terme polítiques que vertebrin el territori i revertisquen el despoblament rural: "(r)evertir el despoblament rural implica reconsiderar l'organització territorial amb estratègies eficaces de cooperació interterritorial en què els drets de ciutadania siguen respectats i assegurats a tota la població, viva on viva" (Anglés, 2021: sp).

Per tant, volem esbrinar la mesura en què la societat valenciana està satisfeta o insatisfeta respecte a la gestió de la Generalitat Valenciana sobre el medi rural i les seues problemàtiques, posant èmfasi en si la població de les zones rurals i de les zones urbanes es sent satisfeta amb aquestes en un grau diferent.

II.7. Sectors productius

Si volem parlar de sectors productius al País Valencià hem de parlar obligatòriament de la indústria i el turisme, dos dels sectors més presents al nostre país. A més, també és important veure el paper que prenen les institucions, en aquest cas la Generalitat Valenciana, al seu foment i promoció, i com ho valora la ciutadania.

Al cas de la indústria al País Valencià, es va estendre a partir dels anys 60, ampliant la base de xicotetes i mitjanes empreses que ja existien mitjançant un creixement extensiu i no necessàriament qualitatiu. A banda, va ser a partir de la meitat de la dècada dels anys 80 quan va començar a desenvolupar-se la política industrial regional, per tal d'intentar augmentar la tecnificació, la qualificació i la diversificació d'aquestes xicotetes i mitjanes empreses (Salom, 1997).

Així, segons Salom (1997), el País Valencià presentaria una estructura industrial dual caracteritzada, d'una banda, pels sectors i empreses que han anat adoptant noves estratègies tècniques, comercials i de gestió davant les crisis, i d'altra banda, les que simplement han anat adoptant estratègies defensives com la recerca de mà d'obra més barata. D'aquesta manera, Julia Salom també explica que la política industrial valenciana hauria sigut insuficient per a frenar aquesta dualització de l'economia valenciana.

Pel que fa al turisme al País Valencià, especialment a l'espai litoral, en paraules de Piqueras, "ha sigut una activitat econòmica oportunista que ha aprofitat els recursos disponibles per a créixer ràpidament" (2002:167). A més, afegeix que "el turisme forma part d'un sistema econòmic i territorial que precisa de polítiques i estratègies que superen l'àmbit sectorial i permeten el sosteniment de l'activitat" (2002:167). D'altra banda, destaquem també la gran estacionalitat de l'activitat turística al País Valencià, provocant així cicles de saturació i cicles de infrautilització de les infraestructures. Per tal de millorar la situació, des de les administracions s'han implantat mecanismes com polítiques d'incentius, convenis amb municipis turístics, assistència tècnica municipal, polítiques de diferenciació, qualitat i medi ambient, formació i instruments legislatius.

III. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

Pel que fa als objectius i hipòtesis inicials d'aquest article, tenim, en primer lloc, que l'objectiu principal és conèixer les diferències entre el rural i l'urbà respecte a la satisfacció política amb les polítiques públiques per part de la ciutadania del País Valencià.

En segon lloc, com a objectius secundaris o específics, que emanen del principal, volem conèixer les diferències de satisfacció amb les diferents polítiques públiques aplicades al territori, de la mateixa manera, tractarem de trobar quins són els diferents serveis amb els quals la ciutadania es sent més satisfeta i amb els que es sent menys, sempre des de la mirada dicotòmica entre rural i urbà.

Després d'haver acotat els nostres objectius i d'haver llegit les teories de les diferents autories que s'argumenten al marc teòric, podem formular tres hipòtesis clau, que al nostre treball d'anàlisi podrem verificar, si es compleixen, o rebutjar, si pel contrari no es compleixen:

1. La ciutadania que viu a municipis rurals (menys de 10.000 habitants) valora més negativament la gestió de polítiques públiques realitzada pel govern autonòmic.
2. Els municipis urbans (més de 10.000 habitants) estan més satisfets amb la gestió de les polítiques públiques realitzada pel govern autonòmic.
3. La ciutadania de les zones rurals es troba més insatisfeta amb la gestió de la problemàtica rural que la ciutadania de les zones urbanes, amb una major diferència que entre altres polítiques públiques.

IV. METODOLOGIA I TÈCNiques D'ANÀLISI

La font de dades que utilitzarem en aquest treball és *la Macroencuesta sobre tendencias de voto autonómico* (E3386) realitzada pel Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) a l'any 2022 per a tot el territori de l'estat espanyol. Per tal de realitzar aquest anàlisi, s'han seleccionat i ponderat els casos corresponents al territori del País Valencià. Per tant, parlem de dades secundàries que utilitzarem per aconseguir els nostres objectius, mitjançant una aproximació quantitativa.

Partint del nostre marc teòric, podem investigar la desafecció política mitjançant l'estudi del sentiment subjectiu d'ineficàcia dels polítics i les institucions (Torcal, 2001). La conceptualització realitzada sobre la satisfacció institucional, s'encarna en la pregunta escollida (P6), que demana indicar en una escala el grau de satisfacció o insatisfacció en aspectes de competència autonòmica, de manera que ho podem traduir com un grau de sentiment subjectiu d'eficàcia de la gestió autonòmica.

L'univers emprat en l'enquesta és la ciutadania del País Valencià major de 18 anys d'ambdós sexes. La grandària de la mostra es un total de 994 entrevistes, aquestes s'han distribuït proporcionalment segons la província³.

Pel que fa a la variable independent emprada és la grandària del municipi. D'aquesta manera, modificarem la divisió que fa el CIS⁴ d'una variable ordinal i l'agruparem com a dicotòmica de la següent forma: 1.) Menys de 10.000 habitants: rural; y 2.) Més de 10.000 habitants: urbà. Aquesta divisió està feta segons la població total del País Valencià i

---

³ La mostra donada pel CIS al País Valencià és: Alacant: 349 entrevistes; Castelló: 107 entrevistes; València: 538 entrevistes, l'error de mostreig és de $\pm 1,3\%$ i el nivell de confiança del 95,5%.

⁴ El CIS planteja aquesta variable originàriament atenent a les següents categories: 1.) Menys o igual a 2.000 habitants; 2.) 2.001 a 10.000 habitants; 3.) 10.001 a 50.000 habitants; 4.) 50.001 a 100.000 habitants; 5.) 100.001 a 400.000 habitants, 6.) 400.001 a 1.000.000 habitants; i 7.) Más de 1.000.000 habitants.

considerant que allò rural respon a poblacions amb menys de 10.000 habitants mentre que considerem espai urbà aquelles on hi ha més de 10.000 habitants, seguint amb les teories de Castelló (1995) i Salom (2011), però traslladant-les a la nostra anàlisi i treball d'investigació. De la mateixa manera, es va recodificar la variable província i es va combinar amb la variable rural/urbà, per tal de trobar quines són les magnituds de cada territori del País Valencià i de persones enquestades pertanyents a zona rural o a zona urbana en la nostra mostra (Figura 2).

Figura 2: distribució de la població valenciana en rural i urbà

	Freqüència	Percentatge
Alacant	349	35,1
Castelló i València Rural	126	12,7
Castelló Urbà	81	8,1
València Urbà	438	44,1
Total	994	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la macroenquesta de tendència de vot (CIS, 2022).

Fent referència al marc teòric, al cas d'Alacant, aquesta província, per les seues característiques, amb totes les demarcacions del seu territori amb alts nivells de concentració i creixement, és classificada com una zona totalment urbana. D'altra banda, per qüestions metodològiques, com és la mida de la mostra que presentava la comunitat rural de Castelló, es va prendre la decisió d'agrupar les zones de València i Castelló rurals, zones les quals si ens fixem en el Mapa 2 de Castelló (1995), presenten trets similars en les seues demarcacions interiors, típicament rurals, per lo qual la seua agrupació en aquest treball està justificada, tant teòricament com metodològica.

D'altra banda, les variables dependents a utilitzar es troben dintre la bateria d'enunciats sobre la "Satisfacció amb determinats serveis i polítiques autonòmiques" (P6), la qual incorpora una sèrie de variables seminumèriques que recorren entre la total insatisfacció (0) i la total satisfacció (10) i amb les que hem creat quatre dimensions :

La primera dimensió s'anomena "accés equitatiu", on hem inclòs la facilitat per a trobar un treball (P6.1); la facilitat per a emprendre un negoci (P6.2) i la facilitat per a trobar un habitatge a un preu assequible (P6.3). Aquesta agrupació es fonamenta sobre la idea de

justícia social, considerem que un accés equitatiu al treball i l'habitatge són fonamentals per a desenvolupar la vida de la ciutadania.

En la segona dimensió hem agrupat la salut i els serveis sanitaris (P6.4); l'educació i els centres educatius (P6.5); l'oferta d'oci, cultura i esport (P6.6) i els serveis socials (P6.7) en una anomenada Serveis socials per tal d'unificar drets bàsics universals.

La tercera dimensió s'anomena Ruralitat, en aquesta hem agrupat tots aquells eixos que tenen a veure amb la problemàtica rural com son el suport al medi rural (P6.10); el control d'incendis forestals (P6.12) i la gestió dels reptes demogràfics com la despoblació, l'envelliment i la caiguda de la natalitat (P6.13). Així doncs, aquests eixos es relacionen directament amb la gestió de la problemàtica rural que afecta, al nostre cas, a l'interior del País Valencià.

Per últim, la quarta dimensió està formada per aspectes que tenen a veure amb els sectors productius, com són en aquest cas el foment de la indústria (P6.9) i la promoció turística (P6.11). La importància del sector turístic i de la indústria són fonamentals i poden relacionar-se. La producció de béns i serveis és clau per a mantenir l'economia i el treball de l'Estat, sobretot al País Valencià on la indústria té un 16% i el sector turístic un 27,5% de pes al PIB⁵. A més, és important remarcar que tant al sector de la indústria com al sector turístic, l'administració juga un paper clau a l'hora de realitzar polítiques de foment i impuls d'aquests.

No obstant, després d'haver realitzat aquestes dimensions, el resultat d'aquestes no va ser l'esperat, ocasionant una pèrdua de dades significativa, per falta de resposta a diferents qüestions d'aquestes, fent que la nostra anàlisi es vegega dificultada, decidint no utilitzar les dimensions en la nostra tècnica final. De la mateixa manera, amb aquestes variables recodificades i amb les variables creades anteriorment, l'anàlisi mitjançant taules de contingència no ens esclaria resultats, amb nivells de significació $<0,05$, fent de la nostra anàlisi una contradicció amb les teories estudiades. És per aquest motiu que es va decidir provar altres tècniques, com l'ANOVA, les quals ens aportaven els mateixos nivells de significació.

D'aquesta manera, mitjançant l'exercici de prova i error, es van anar comprovant diferents tècniques d'anàlisi, al igual que diferents formes de tractar les dades, finalment decidint en tractar les variables relatives a la "Satisfacció amb determinats serveis i polítiques autonòmiques" de manera individual, al igual que no utilitzar la variable "Província" de manera creuada amb la variable urbà-rural "Mida Municipis Recodificada", sense diferenciació provincial, de manera que s'observen les diferències entre la població rural i la urbana del País Valencià sobre la satisfacció o insatisfacció amb els serveis i polítiques autonòmiques.

---

5 Dades de l'any 2022 segons l'informe realitzat per Caixabank Research. Disponible a: <https://www.caixabankresearch.com/es/publicaciones/fichas-comunidades-autonomas/comunitat-valenciana>

Per tal de realitzar aquesta anàlisi final, s'ha emprat la tècnica de la Regressió Logística Binària mitjançant el mètode d'entrada de casos "Avanzar por pasos (Wald)", el qual consisteix en anar introduint les variables fins que no es puga introduir cap altra perquè no compleix les condicions necessàries, aplicat a la variable urbà-rural (Mida municipis recodificada) i a les variables dependents exposades anteriorment relatives a la satisfacció. La regressió logística binària és un model que intenta aproximar el valor d'una variable dependent en funció dels valors que poden prendre en conjunt les variables independents, per tant, és un model utilitzat amb una finalitat predictiva, és a dir, es realitzarà sobre la funció de probabilitat associada a la variable dependent. La regressió logística binària es fonamenta sota una variable dependent dicotòmica, al nostre cas és: 1. Satisfacció 0. Insatisfacció, i una variable independent dicotòmica, en aquest cas és: 1. Urbà 0. Rural. Les variables dependents que anem a utilitzar es van convertir en variables dummies, és a dir, hem recodificat les respostes passant d'una escala de satisfacció de 1 a 10, a una variable amb solament dues categories. Aquesta "nova variable" ens permetrà comparar amb el rural i l'urbà i estendre aquesta predicció a la resta de variables.

V. Anàlisi de les dades i resultat

La regressió logística binària resol que la significació de χ^2 del model en la prova òmnibus és menor de 0,05, indicant que el model creat amb aquesta tècnica ajuda a explicar els fets, on les variables independents expliquen la variable dependent. Seguint, tant la R-quadrat de Cox i Snell i la R-quadrat de Nagelkerke augmenten en funció de que s'afegeixen més variables, sent el pas 3 el qual presenta el nivell més alt d'aquests dos indicadors, traduint-se aquest fet a que quan més alt és el valor de R-quadrat, més explicatiu és el model i les variables independents expliquen la dependent.

Una vegada observada la significació del model, podem observar quin serà el percentatge global de casos correctament classificats, és a dir, la quantitat, en funció de percentatge, de casos que el model creat és capaç de predir correctament. Aquest és un valor que es calcula mitjançant la comparació de les dades observades i la predicció del valor de la variable dependent, el valor pronosticat. D'aquesta manera, si la predicció es compara al valor observat i coincideix, el cas està correctament classificat. En aquest cas, el percentatge global de casos que aconseguix predir correctament el model és del 80,8%, fent que s'accepte aquest model, i a banda, que el puguem qualificar com a un model efectiu, que aconseguix predir la major part dels casos que analitza. En el nostre cas, ens ajudarà a observar.

Figura 3: Variables en l'equació

	B	Error estàndard	Wald	gl	Sig.	Exp (B)
P6_1rec	-,624	,238	6,851	1	,009	,536

P6_7rec	,625	,307	4,146	1	,042	1,867
P6_13rec	,670	,267	6,312	1	,012	1,955
Constant	1,363	,121	126,979	1	,000	3,909

Font: Elaboració pròpia a partir de la macroenquesta de tendència de vot (CIS, 2022).

La Figura 3 ens ofereix les dades necessàries per a considerar les probabilitats del model, en aquest cas B és el coeficient de regressió, aquest mostra com afecta una variable independent a la probabilitat de que ocorregui l'esdeveniment de la variable dependent, però per a interpretar millor els resultats en probabilitat és necessari calcular el Odds ratio (OR). Un OR menor que 1 indica que un augment en la variable independent està associat amb una disminució en la probabilitat que ocorregui l'esdeveniment.

De totes les variables introduïdes al model, pertanyents a la P6, sols s'han inclòs finalment al model com a significatives les relatives a la *“Facilitat per trobar un treball”* (P6.1), *“Los servicios sociales (centros de mayores, menores, personas con discapacidad, inmigrantes, ...)”*, (P6.7) i *“La gestión de los retos demográficos: despoblación, envejecimiento, caída de natalidad, etc.”* (P6.13). Tenint en compte que s'ha pres com a variable independent la dicotòmica “urbà-rural”, prenent en aquest model com a referència la categoria “Rural”, així com en les variables dependents, la categoria que s'ha pres com a la referent és la “Insatisfacció”, els resultats són els següents.

La primera variable que inclou el model, la *“Facilitat per trobar un treball”* (P6.1), resol que la ciutadania que està satisfeta amb la facilitat de trobar un treball té el 65,1% de probabilitat de viure a una zona urbana. Per tant, ens estaria indicant que en les zones urbanes, la ciutadania percep una major facilitat per a trobar un treball, mentre que seria a les zones rurals on la gent percep una major dificultat per a trobar treball, generant així una major insatisfacció amb aquesta qüestió. Aquest fet es justifica, tal i com s'ha estudiat a la part teòrica de la investigació, per una manca de polítiques d'ocupació a les zones rurals com a instruments d'intervenció directa dels governs al mercat per a previndre o alleujar la desocupació, i per a millorar el seu funcionament amb mesures d'inserció, formació, orientació i polítiques de promoció de creació d'ocupació que incideixen sobre l'oferta i la demanda de treball, augmentant l'ocupabilitat i fomentant la creació de noves ocupacions.

La segona variable que inclou el model, *“Los servicios sociales (centros de mayores, menores, personas con discapacidad, inmigrantes, ...)”*, (P6.7), ens indica que la ciutadania que està satisfeta amb els serveis socials del seu territori presenta un 35% de probabilitat de viure a una zona urbana. De la mateixa manera, aquest resultat comportaria que, pel contrari, el fet d'estar insatisfet amb els serveis socials es tradueix en una probabilitat més elevada de pertànyer a una zona rural és a dir, un 65%. Això es justifica, com hem vist al marc teòric, per la manca de recursos que pateixen les zones rurals i la baixa coordinació i

atenció de l'administració autonòmica respecte als municipis de les zones rurals. La situació del País Valencià és crítica segons les diverses autories contrastades, el sistema de serveis socials està desarticulat i per tant, no abasta totes les necessitats que demana la ciutadania valenciana.

La tercera i l'última variable que inclou el model, la "*La gestión de los retos demográficos: despoblación, envejecimiento, caída de natalidad, etc.*" (P6.13), ens indica que la ciutadania que es troba satisfeta en la gestió dels reptes demogràfics presenta un 33% de probabilitat de viure a una zona urbana. Per tant, podem comprovar que la ciutadania de les zones rurals, a qui va dirigida aquest tipus de gestió i de polítiques, està menys satisfeta amb les gestions dels reptes demogràfics que afronten. Així doncs, açò es corrobora tornant al marc teòric, on exposem a partir de la bibliografia contrastada que les zones rurals han viscut una constant davallada de la població, impulsada pel creixement vegetatiu negatiu i l'emigració de la població a altres zones urbanes, mentre que les polítiques dutes a terme per les administracions també han afavorit aquestes situacions (Escribano Pizarro, 2011).

VI. Conclusions

Una vegada s'han vist els resultats podem concloure que només en tres factors es troben desigualtats entre els territoris urbans i rurals. Aquests factors són la facilitat de trobar un treball, accés als serveis socials i la gestió de la problemàtica rural. Aquesta diferència es dona per la manca de recursos que pateixen els territoris rurals front als urbans a causa de la poca o nul·la gestió duta a terme per l'àmbit polític i administratiu corresponents a les zones rurals. D'aquesta manera, en aquesta anàlisi es poden veure desigualtats sols en tres factors entre ambdues zones, al contrari del que es pot veure al nostre marc teòric, ja que aquest gira entorn a la idea de deficiència en serveis i facilitats als territoris rurals per raons diverses com la falta de finançament o descentralització, entre d'altres.

Així, analitzant les resolucions del treball, les nostres tres hipòtesis al iniciar l'anàlisi eren que la ciutadania que viu en municipis rurals (menys de 10.000 habitants) valora més negativament la gestió de polítiques públiques realitzada pel govern autonòmic; que els municipis urbans (més de 10.000 habitants) estan més satisfets amb la gestió de les polítiques públiques realitzada pel govern autonòmic; i que la ciutadania de les zones rurals es troba més insatisfeta amb la gestió de la problemàtica rural que la ciutadania de les zones urbanes, amb una major diferència que entre altres polítiques públiques.

Podem dir que la primera i la segona és verifiquen, ja que, encara que siga als tres factors que finalment han pogut contrastar-se (la facilitat de trobar un treball, accés als serveis socials i la gestió de la problemàtica rural), la significació mostra que a les zones urbanes hi ha més facilitat de trobar un treball i més probabilitat d'estar satisfet amb els serveis

socials que a les zones rurals. Així, la gestió autonòmica de serveis com són el treball, la salut, l'educació, entre altres, és valorada més negativament a les zones rurals.

Per últim, també confirmem la tercera hipòtesi en relació a les dades extretes, ja que veiem que, efectivament, hi ha una diferència considerable entre la satisfacció de la ciutadania de les zones urbanes i la satisfacció de la ciutadania de les zones rurals pel que fa a la gestió de la problemàtica rural, en concret a la gestió dels reptes demogràfics, sent la ciutadania de les zones rurals la que menys satisfeta es troba amb aquest àmbit de gestió.

Així les coses, a l'hora de treballar amb la base de dades hem trobat dificultats per a arribar a assolir resultats vàlids, ja que considerem que el qüestionari presenta preguntes ambigües que, sumades a la reduïda mostra per a la selecció del País Valencià i especialment per a la província de Castelló, no donen lloc a establir diferències apreciables, al nostre cas, entre la satisfacció política de la ciutadania de les zones rurals i la de les zones urbanes, en funció de la província.

D'aquesta manera, com hem exposat als apartats anteriors, hem hagut de prescindir de l'anàlisi de les desigualtats entre províncies i centrar-nos exclusivament en les desigualtats entre les zones rurals i les zones urbanes, encara que hem tingut desigualtats igualment, com ja hem vist. Per tant, considerem que existeix una necessitat de realitzar més investigació al marc del País Valencià, especialment a l'àmbit de la recaptació de dades, que com veiem és escassa. Tanmateix, el fet de tenir un marc teòric complet que ens indica que les desigualtats territorials al País Valencià són una realitat, deixa la porta oberta a que, a partir d'altres dades més completes, es puguin realitzar altres anàlisis al voltant de les desigualtats territorials al País Valencià.

Referències

- Alvarez-Coque, G., i María, J. (2021). "Despoblación rural. Problemas y soluciones." *Colección Educación universitaria*. <https://riunet.upv.es/handle/10251/160237>
- Aguilar, M. (2014): "Apuntes para un replanteamiento de los servicios sociales en España", en: Fundación FOESSA, VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014.
- Anglés, J. L. (2021). "Ocupació i desenvolupament econòmic." *Revista Saó*. <https://revistasao.cat/ocupacio-i-desenvolupament-economic/>
- Andrés, R. (2019). "Infrafinançament i deute històric, agonia del País Valencià." *Via empresa*. http://www.viaempresa.cat/pais-valencia/infrafinancament-deute-historic-pais-valencia_1929543_102.html
- Aparici, A. (2021, octubre 26). "Al respecte del model territorial." *Revista Saó*. <https://revistasao.cat/al-respecte-del-model-territorial/>
- Ariño Villarroya, A., i García Pilán, P. (Eds.). (2018). "La sociedad valenciana en transformación (1975-2025)". *Universitat de València*, Publicacions: Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació.

- Boix Palop, A., i Gimeno Fernández, C. (2019). "Evaluación de políticas públicas en la Comunidad Valenciana y propuestas de mejora (II)". València: *Agència valenciana d'avaluació i prospectiva*.
- Casado, D. (2007): "La rama de los servicios sociales" en Casado, D. y Fantova, F. (coord.): Perfeccionamiento de los servicios sociales en España. Informe con ocasión de la Ley sobre autonomía y dependencia. Madrid, Cáritas Española, pp. 35-47.
- Castelló, R. (1995). "Espai social i desenvolupament desigual al País Valencià: Àrees Socioeconòmiques a l'acabament del segle XX". *Quaderns de Treball*, 10.
- Escribano, J. (2012). "El valor de los servicios educativos y sanitarios en los procesos de atracción y mantenimiento de población en medio rural", *Ager. Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural*, 13, 11-52. DOI: 10.4422/ager.2011.07.
- Fuente, Á. (2015). Análisis del sistema actual de financiación de las comunidades autónomas. Valencia.
- García Criollo, R. (2005). *Estudio del trabajo*. México: McGraw Hill México.
- Giannotti, G. (1966) *L'analisi ecologica*. Roma: Boringhieri, (ed. 1971).
- Andrés, R. (2019). "Infrafinançament i deute històric, agonia del País Valencià". *Via empresa*, 14 de juny del 2019 http://www.viaempresa.cat/pais-valencia/infrafinancament-deute-historic-pais-valencia_1929543_102.html
- Mardones A., R. (2014). "La encrucijada de la democracia chilena: Una aproximación conceptual a la desafección política." *Papel Político*, 19(1), 39-59. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.PAPO19-1.edca>
- Martínez, L. M., i Uceda i Maza, F. X. (2022). "Los Servicios Sociales en la provincia de Valencia. Análisis territorial, estado de la cuestión" (Electronica). Universitat de València. <https://doi.org/10.7203/PUV-OA-991-4>
- Martínez Martínez, L. (2017). "Definición de las necesidades sociales para un nuevo desarrollo del sistema de Servicios Sociales de la Comunidad Valenciana, desde una metodología participativa" Tesis. València: Universitat de València. <https://roderic.uv.es/handle/10550/61296>
- Marx, K. (1974). *El Capital. Crítica de la Economía Política*. Siglo XXI.
- Moreno Jaramillo, C, Múnera Brand, A, Gallego de Hinstrosa, R, Guerra, L i Echeverría Ramírez, M. (1998). "Vivienda y hábitat... Claves en el tejido de ciudades." *Escuela de Hábitat*.
- Murga Frassinetti, A. (2013). "Cultura política: un inventario bibliográfico (1985-2005)". *Revista de Ciencias Sociales*, 0(121). <https://doi.org/10.15517/rcs.v0i121.10501>
- Navarro Ruvalcaba, Mario Alfredo. 2006. "Modelos y regímenes de bienestar social en una perspectiva comparativa: Europa, Estados Unidos y América Latina". *Desacatos* (21):109-34.
- Oliva Serrano, J. (1995). "Lo rural y lo urbano como categorías de análisis social. En Mercado de trabajo y reestructuración rural: Una aproximación al caso castellano-manchego." *Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente*. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=132736>
- Piqueras, V. Y. (2002). "Estrategias y política turística de la comunidad valenciana: su incidencia en el litoral". *Cuadernos de Turismo*.
- Resa, A. G. (2001). "El Plan Concertado de Prestaciones Básicas de Servicios Sociales en España (Once años del Plan Concertado)". *Reis*, 93, 89. <https://doi.org/10.2307/40184329>

- Rosaleny i Castell, R., Pitarch Garrido, M. D., Pérez Cosín, J. V., i Uceda i Maza, F. X. (2012). "La evolución de la estructura básica de servicios sociales en la Comunitat Valenciana: Treinta años en el área metropolitana de Valencia". *Arxius de Ciències Socials*, 27, pp. 83-100.
- Salom, J. (1997). "Política industrial de apoyo a la innovación en áreas de desarrollo endógeno: El caso de la Comunidad Valenciana a la luz de las experiencias europeas recientes." *Cuadernos de geografía*, 61, 145-157.
- Salom, J. (2011). "Procesos territoriales y transformaciones recientes del sistema urbano valenciano". *Scruta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, XV(356):15 <https://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-356.htm>
- Tonnies Ferdinand. (1947). *Comunidad y Sociedad* (1.a ed.). Buenos Aires: Losada.
- Torcal, M. (2001). "La desafección en las nuevas democracias del sur de Europa y Latinoamérica". *Revista Instituciones y Desarrollo*, 8(9), 229-280.
- Torcal, M. (2002). *Political disaffection in new democracies: Spain in comparative perspective*. Ohio State University.
- Uceda i Maza, F. X., i García-Muñoz, M. (2010). "Una radiografía dels serveis socials valencians". *TS nova: trabajo social y servicios sociales*, 1, 9-22.
- Weber, M. (2014). *Economía y Sociedad* (F. Gil Villegas, Ed.; J. Roura Parella, E. Ímaz, E. García Maynez, J. Ferrater Mora, i F. Gil Villegas, Trads.; 3a ed.). México: Fondo de Cultura Económica.
- Young, H.P. (2020). *Equity: In Theory and Practice*. Princeton: Princeton University Press.